

Spaanse en Canadese troepen observeren een NAVO-oefening. Europese NAVO-bondgenoten hebben niet de middelen zichzelf te verdedigen

FOTO NAVO

Trump: symptoom of oorzaak?

Trans-Atlantische neergang en Europese veiligheid

Is president Trump de oorzaak of een symptoom van verschuivingen in de Amerikaanse houding op het wereldtoneel? Op 30 januari vond de inauguratie plaats van Roberta Haar als hoogleraar Foreign Policy Analysis and Transatlantic Relations aan Maastricht University. In haar oratie beschreef professor Haar recente ontwikkelingen in het Amerikaanse buitenlandbeleid en de gevolgen daarvan voor Europa. Om de vraag over Trump als symptoom of oorzaak te beantwoorden analyseerde Haar niet alleen de eerste drie jaar van de regering-Trump, maar plaatste zij deze president ook in de context van andere disruptieve figuren in de Amerikaanse politiek.

Maarten Katsman

Haar begon met het benoemen van een aantal verschuivingen in de Amerikaanse rol in de wereld om daarmee vast te stellen waarvan Trump nu eigenlijk een oorzaak of symptoom zou zijn. Allereerst gaat het om het opgeven van de leiderschapsrol en de steun voor het

internationale systeem, dat door de VS zelf is opgetuigd. Amerika richt zich meer op specifieke problemen, zonder daar per se een overkoepelende strategie bij te volgen. Van dit laatste was al enigszins sprake onder president Obama, maar met America First heeft Trump dat

onomwonden duidelijk gemaakt. Trump is slechts een factor in een wereld waarin mondiale instituties steeds meer onder druk staan. Hij is wel een belangrijke factor: 'Trumpiaans' buitenlandbeleid versnelt onmiskenbaar de afnemende relevantie van internationale organisaties, inclusief de NAVO.

De tweede verschuiving heeft alles te maken met die NAVO: de escalatie van de discussie over *burden-sharing*. De Amerikaanse kritiek hierover op de Europese lidstaten bestaat al zo lang als het bondgenootschap zelf. Trump deed er gewoonweg een schepje bovenop, en profiteerde van de onvrede die er heerste bij Amerikaanse kiezers over de onwil van Europeanen om meer zelf bij te dragen. Waarin de huidige president wel echt verschilt van zijn voorgangers is de nadruk op kwantitatieve aspecten van het bondgenootschap, in plaats van kwalitatieve. De waarde van het hebben van bondgenoten op zich zegt Trump niets. Dit betekent dat hoewel Trump duidelijk deel uit maakt van een langdurige trend, hij door zijn retoriek schade toebrengt aan Amerika's reputatie en belangen in de wereld.

Als laatste verschuiving noemde Haar de terugkeer van *Realpolitik*. Ook die trend begon al voor Trump. Met name voor Europa is dit een probleem, omdat de Europese NAVO-bondgenoten niet de middelen hebben zichzelf te verdedigen. Hier zijn enorme investeringen voor nodig, waarvoor vooralsnog geen politieke wil bestaat. En zelfs als die er wel zou zijn, zou het jaren of zelfs decennia duren voordat de investeringen zich daadwerkelijk vertalen in slagvaardige capaciteiten.

De kracht van insurgents

Na deze mondiale context kwam de historische context van de Amerikaanse binnenlandse politiek aan de orde. *Insurgents* – opstandelingen – noemt Haar politici die de twee gevestigde Amerikaanse politieke partijen soms in problemen brengen. Bijvoorbeeld populist William Jennings Bryan en de linkse George McGovern bij de Democraten en Barry Goldwater en Pat

Buchanan bij de Republikeinen zorgden als opstandelingen voor grote veranderingen in de Amerikaanse politiek. Zij bereikten resultaten zonder uiteindelijk verkozen te worden. Donald Trump sloot in eerste instantie goed aan bij dit rijtje, maar wist uiteindelijk ook nog zijn verkiezingsstrijd te winnen. Hij is daarmee een unieke insurgent, en Haar concludeert dat Trump daardoor belangrijke trends die al bestonden, versnelt. Daarmee is hij oorzaak en symptoom tegelijkertijd. Zij verwachtte al in 2016 dat Washington meer zou veranderen door Trump, dan andersom. Ook zijn eigen partij is veranderd. De voormalige Republikeinse *speaker* in het Huis van Afgevaardigden John Boehner zei in 2017 dat de Grand Old Party (de Republikeinse Partij) een ideologie was geworden die zich aanpast aan een individu, in plaats van vice versa. Er is daarom geen Republikeinse Partij meer met een lid in het Witte Huis, maar de partij van de president heet toevallig zo, aldus Haar.

In 2016 hadden de Democraten ook hun eigen insurgent: senator voor Vermont Bernie Sanders, die dit jaar opnieuw probeert presidentskandidaat te worden voor de Democraten. Sanders tapte deels uit hetzelfde vaatje als Trump, door te ageren tegen het establishment. Een substantieel deel van het Amerikaanse electoraat voelde zich diep ontevreden, en daar speelde zowel Sanders als Trump handig op in. Sanders, en ook Elizabeth Warren (een van de andere Democratische

President Trump, van insurgent tot nieuwe norm

M.AARTENKATSMAN

Professor Roberta Haar hield haar oratie aan Maastricht University: 'Trump is geen insurgent meer, hij is de nieuwe norm geworden'

kandidaten dit jaar), is het in feite eens met Trump dat het Amerikaanse optreden in de wereld radicaal moet veranderen. Hoewel Sanders het uiteindelijk moest afleggen tegen Hillary Clinton, heeft de ontevredenheid waar hij zijn populariteit aan ontleende nu toch zijn weerslag op de Democratische Partij. Er is namelijk een groep strategische denkers in opkomst die men *restrainers* kan noemen. Restrainers pleiten voor een meer ingetogen rol van Amerika in de wereld, en stellen dat de VS bijvoorbeeld moet toestaan dat rivalen als Rusland en China hun eigen invloedssfeer krijgen, behouden en/of vergroten. America First is in iets andere bewoordingen ook bij deze groep duidelijk merkbaar. Amerikaans activisme in de wereld als mainstream-idee moet plaatsmaken voor Amerikaanse terughoudendheid, iets wat voor Hillary Clinton ondenkbaar zou zijn. De 'opstand' van Sanders is daarom ondanks zijn nederlaag in 2016 succesvol geweest. Het betekent ook dat het fenomeen Trump toch van aard is veranderd: hij is geen insurgent meer. Hij is de nieuwe norm geworden.

Scenario's voor Europa

Hoe moet Europa omgaan met de nieuwe norm, en hoe kan het nog waarde halen uit de trans-Atlantische band? Haar onderscheidde drie opties. De eerste gaat ervan uit dat, zoals voor-

malig vicepresident Joe Biden het vorig jaar stelde op de veiligheidsconferentie in München, 'this too shall pass' en 'we will be back'. Als bijvoorbeeld Biden tot president wordt gekozen, zal internationalisme weer een belangrijke stroming zijn. Wanneer Europa vasthoudt aan de eigen principes en lang genoeg wacht (tot november dit jaar, of anders in 2024), keert de VS vanzelf terug naar zijn rol als mondiale leider en beschermheer van de liberale wereldorde. Om de redenen die hierboven zijn beschreven staat Haar echter zeer sceptisch tegenover dit scenario. De gevolgen van de insurgents Trump, Sanders en Warren zijn niet zomaar omkeerbaar.

De tweede optie ligt in het verlengde van de eerste, en behelst het zoveel mogelijk negeren van Trump en te proberen langs hem heen te werken. Aanvankelijk leek dit een levensvatbare houding, omdat Trump mensen om hem heen had die garant leken te staan voor een sterke trans-Atlantische band. Bijvoorbeeld minister van Defensie James Mattis ging rustig verder op de weg die Obama was ingeslagen als het gaat om het nieuw leven inblazen van de NAVO. Daarnaast heeft het Congres zich een aantal keren uitgesproken over het belang van het bondgenootschap. Toch is ook dit scenario problematisch volgens Haar, omdat Trump vrijwel al het tegengeluid in zijn regering heeft weggewerkt, een proces dat in januari 2019 werd voltooid.

Wat blijft er dan nog over? Haar stelt dat Europa weinig rest dan accepteren dat 'Trumpisme' een blijvende factor is, terwijl tegelijkertijd atlanticisme noodzakelijk is voor Europa's veiligheid en welvaart. Voor Europa bestaat er simpelweg geen alternatief voor het leiderschap van de VS. Zelfs als daar enige kosten mee gepaard gaan. Deze kosten kunnen economisch van aard zijn, bijvoorbeeld door handelsoorlogen, of diplomatiek, zoals door de afbreuk aan internationale instituties en regels. Gemeenschappelijke uitdagingen, zoals China en het Midden-Oosten, houden de trans-Atlantische band wellicht toch vruchtbaar. Echter, gemeenschappelijke Amerikaans-Europese plannen kunnen zelfs voor dit soort beperkte en veilige onderwerpen een onmogelijke opgave blijken, aldus Haar. ■